

**FALSAFA: INSON TAFAKKURINING KALITI VA JAMIYAT
TARAQQIYOTINING ASOSI**

¹Axmatullayeva Sarvinoz Murodjon qizi

¹Toshkent davlat tibbiyot universiteti talabasi

Ilmiy rahbar:

²Umarova Farida Saidikromovna

²Falsafa fanlari nomzodi, dotsent

³Norqulov Suxrob Do'smurodovich

³Ijtimoiy fanlar kafedrası falsafa fanlar doktori professori

Annotatsiya: ushbu maqolada falsafaning mohiyati, uning asosiy vazifalari va inson tafakkuridagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, falsafaning jamiyat taraqqiyotidagi turli sohalarga – ilm-fan, axloq, siyosat, madaniyat, mafkura va qadriyatlar tizimiga ta'siri keng tahlil qilingan. Falsafaning tarixiy taraqqiyoti, buyuk mutafakkirlarning g'oyalari va bugungi kunda falsafaning dolzarbligi alohida e'tibor bilan ko'rib chiqilgan. Maqola bugungi yoshlar uchun ham falsafiy fikrlashning ahamiyatini tushuntiradi.

Kalit so'zlar: falsafa, tafakkur, jamiyat, qadriyat, axloq, dunyoqarash, fan, madaniyat, taraqqiyot, metodologiya.

**ФИЛОСОФИЯ: КЛЮЧ К ЧЕЛОВЕЧЕСКОМУ МЫШЛЕНИЮ И
ОСНОВА ОБЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ**

¹Ахматуллаева Сарвиноз Муроджон кизи

¹Студент Ташкентского государственного медицинского университета

Научный руководитель:

²Умарова Фарида Саидикромовна

²Кандидат философских наук, доцент

³Норкулов Сухроб Дусмуродович

³Профессор, доктор философских наук, кафедра общественных наук

Аннотация: в статье исследуется сущность философии, ее основные задачи и роль в человеческом мышлении. Также подробно

анализировалось влияние философии на различные области общественного развития: науку, этику, политику, культуру, идеологию и системы ценностей. Особое внимание уделяется историческому развитию философии, идеям великих мыслителей и актуальности философии сегодня. В статье объясняется важность философского мышления и для современной молодежи.

Ключевые слова: философия, мысль, общество, ценности, этика, мировоззрение, наука, культура, развитие, методология.

PHILOSOPHY: THE KEY TO HUMAN THOUGHT AND THE BASIS OF SOCIETY'S DEVELOPMENT

¹**Akhmatullayeva Sarvinoz Murodjon qizi**

¹Student of Tashkent State Medical University
Scientific supervisor:

²**Umarova Farida Saidikromovna**

²Candidate of Philosophy, Associate Professor

³**Norqulov Suxrob Do'smurodovich**

³Doctor of Philosophy, Professor, Department of Social Sciences

Abstract: *this article covers the essence of philosophy, its main tasks and its role in human thinking. It also extensively analyzes the influence of philosophy on various areas of social development - science, ethics, politics, culture, ideology and value system. Particular attention is paid to the historical development of philosophy, the ideas of great thinkers and the relevance of philosophy today. The article explains the importance of philosophical thinking for today's youth.*

Keywords: *philosophy, thinking, society, values, ethics, worldview, science, culture, development, methodology.*

Kirish

Falsafa — insoniyat tafakkurining eng qadimiy va eng teran yoʻnalishlaridan biridir. U inson hayotining eng muhim savollariga javob izlaydi: Men kimman? Hayotning maqsadi nima? Adolat nima? Haqiqat qanday topiladi? Bunday savollar har bir davrda insoniyatni oʻylantirib kelgan. Falsafa ana shu savollarga javob topish orqali nafaqat shaxs, balki jamiyat tafakkurining, ruhiy yuksalishining asoschisi boʻlgan.¹

Bugungi kunda falsafa shunchaki nazariy fan emas, balki amaliy hayotga taʼsir etuvchi kuchga aylangan: u fanlar asosini yaratadi, siyosiy qarorlar uchun zamin boʻladi, madaniyatga yoʻnalish beradi, axloqiy qadriyatlarni belgilaydi.

Asosiy qism

1. Falsafaning mohiyati

Falsafa yunoncha "philosophia" — “donolikni sevish” degan maʼnoni anglatadi. U insonning oʻzligini anglash, voqelik mohiyatini tushunish va hayotiy yoʻlini asoslashga boʻlgan ehtiyojidan kelib chiqqan. Falsafa boshqa fanlardan farqli ravishda voqelikni bir butun sifatida tushunishga harakat qiladi.

Falsafaning asosiy yoʻnalishlari:

Ontologiya – borliq va uning mavjudlik shakllari haqida taʼlimot²;

Epistemologiya – bilim, uning manbalari va imkoniyatlari haqidagi nazariya;

Aksiologiya – qadriyatlar falsafasi (axloq, estetik, diniy qadriyatlar);

Logika – toʻgʻri fikrlash qonunlarini oʻrganadi;

¹ Forobiy A. Fozil shahar ahli haqida. Toshkent: Fan, 2001.

² Ibn Sino. Kitob ash-Shifoʻ. Qohira: Dar al-Maʼarif, 1980.

Etika – axloqiy qadriyatlar, inson va jamiyat o‘rtasidagi munosabatlar haqida.

Falsafaning eng muhim funksiyalari quyidagilardir:

Nazariy-analitik – tushunchalarni aniqlaydi, tahlil qiladi³;

Dunyoqarashni shakllantiruvchi – jamiyat a‘zolarining ongini yo‘naltiradi;

Tanqidiy va baholovchi – mavjud g‘oya va qarashlarni baholaydi;

Metodologik – boshqa fanlarga nazariy asos yaratadi.

2. Falsafaning tarixiy taraqqiyoti

Falsafaning ildizlari qadimgi Hindiston, Xitoy va Yunonistonga borib taqaladi.

Qadimgi Sharq falsafasi (Hind, Xitoy): tabiat va inson uyg‘unligi, axloqiy muvozanat, ichki poklik g‘oyalari.⁴

Qadimgi Yunon falsafasi: Sokrat, Platon, Aristotel – borliq, ruh, davlat, adolat, baxt haqida chuqur fikrlar bildirgan.

Islom falsafasi: Forobiy, Ibn Sino, G‘azzoliy, Ibn Rushd – din va aql uyg‘unligini izlaganlar.

Yevropa falsafasi (Yangi davr): Dekart, Kant, Gegel – aql, ong, bilim, inson erkinligi haqida yangi nazariyalar yaratgan.

Izoh: Iqbol tafakkurda ruhiylik va qalb ishtirokini muhim deb hisoblagan. U Sharq falsafasini modernlashtirish tarafdori bo‘lgan.

Misol: Iqbol g‘oyalari Pokiston mustaqilligi mafkurasiga asos bo‘lgan. Bugun u milliy va diniy uyg‘onish timsoli sifatida qadrlanadi.

³ G‘oyaviy qarashlar asoslari. O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 7-jild.

⁴ Kant I. Tirik aql tanqidi. Moskva: Nauka, 1995.

3. Falsafaning jamiyat taraqqiyotidagi roli

a) Ilm-fan va texnologiyalar rivojiga ta'siri⁵

Falsafa fanlar metodologiyasini ishlab chiqqan. Ilk ilmiy tamoyillar – sabab-natija, tajriba, tahlil kabi tushunchalar falsafadan chiqqan. Hozirgi kunda sun'iy intellekt, bioetika, kvant fizikasi kabi sohalarda falsafiy yondashuvlar muhim o'rin tutadi.

b) Axloqiy va huquqiy tizimlar asosi

Falsafiy g'oyalar asosida huquqiy davlatlar va demokratiya qaror topgan. Masalan, inson huquqlari, ijtimoiy tenglik, adolat prinsiplari falsafiy qarashlar mahsuli.

c) Madaniyat va mafkura rivojida

Har bir millatning madaniyati uning falsafiy qarashlari bilan uyg'undir. Masalan, Sharq xalqlarida hayotga tasavvufiy, ruhiy yondashuv ustun bo'lgan. Yevropa madaniyati esa ratsionalizm (aqlni ustun qo'yish) asosida shakllangan.

d) Inson ongini uyg'otuvchi kuch

Falsafa insonni o'ylashga, savol berishga, tanqidiy qarashga, haqiqatni izlashga o'rgatadi. Bu esa ijtimoiy faollik, o'zgarishga intilish, ijtimoiy adolatni ta'minlashga olib keladi.

e) Ekologiya, gender tengligi va global muammolarda yo'l ko'rsatish

Zamonaviy falsafa ekologik muammolar, iqlim o'zgarishi, texnologiyalar etikasi, gender tengligi kabi global masalalarda ham faol ishtirok etmoqda.

⁵ Xusanov R. Falsafa asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 2016.
SJIF:5.219

Masalan, ekologik falsafa atrof-muhitni muhofaza qilish, inson va tabiat o'rtasidagi muvozanatni saqlash g'oyalarini ilgari suradi.⁶

Xulosa:

Falsafa – bu inson tafakkurining o'zini anglashga bo'lgan eng chuqur ko'rinishi. U jamiyatni nafaqat tashqi jihatdan, balki ichki – ruhiy va axloqiy jihatdan ham taraqqiy ettiradi. Bugungi kunda falsafa hayotiy muammolarni hal qilishda yo'l ko'rsatmoqda: inson kimligi, ilmning chegaralari, atrof-muhit muhofazasi, axloqiy tanlovlar – bularning barchasi falsafaning e'tibor markazidadir. Shu sababli, har bir taraqqiy etgan jamiyat o'z falsafasini shakllantiradi va uni e'zozlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Forobiy A. Fozil shahar ahli haqida. Toshkent: Fan, 2001.
2. Ibn Sino. Kitob ash-Shifo'. Qohira: Dar al-Ma'arif, 1980.
3. Kant I. Tirik aql tanqidi. Moskva: Nauka, 1995.
4. G'oyaviy qarashlar asoslari. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 7-jild.
5. Xusanov R. Falsafa asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 2016.
6. Jalolov M. Zamonaviy falsafa muammolari. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2022.

⁶ Jalolov M. Zamonaviy falsafa muammolari. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2022.
SJIF:5.219